

Archeologische Kroniek

Zuid-Holland

Den Haag | Westduinpark

Delen van de Haagse Westduinen, tussen de Scheveningse haven en Kijkduin, zijn in de winter van 2011 op 2012 ontdaan van hun te hoog opgegroeide vegetatiedek. Onder deze relatief jonge kustduinen liggen de zogenaamde Oude Duinen waarop oude bewoning vaak goed bewaard is gebleven. Vlak voor en tijdens de schoonmaak zijn op de lagere plekken in het duinlandschap archeologische waarnemingen gedaan (zie: Gemeente Den Haag). De werkgroep heeft in oktober 2012 aanvullende waarnemingen gedaan.

Op (kunstmatige) rug rechts werden de meeste pre-historische vondsten gedaan, in vergraven context.
(Foto: L. van der Valk)

Er zijn enkele tientallen scherven aardewerk uit de Vroege tot Midden IJzertijd gevonden van ten minste een tiental verschillende baksels (cf. Stokkel et al.,

2012). Daarnaast zijn enkele tientallen scherven middeleeuws aardewerk (kogelpot diverse baksels, Paffrath, Andenne, Pingsdorf) en steengoed geteld. In het kader van beheer gaat de gemeente Den Haag het gebied de komende jaren monitoren op archeologie en geomorfologie. De werkgroep 'sGRAVENhage zal daarin de veldopnamen voor zijn rekening nemen (tweemaal per jaar).

AWN Afdeling 7 Den Haag en Omstreken,
Werkgroep 'sGRAVENhage, L. van der Valk

bij de aanleg van de sprang voor de waterwinning
(Van der Valk et al., 2013)

AWN Afdeling 7 Den Haag en Omstreken,
Werkgroep 'sGRAVENhage, L. van der Valk

Dordrecht | Laan der Verenigde Naties

In 2012 is een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van het booronderzoek in 2011.

Overzicht op één van de getrapte aangelegde proef-sleuven met dwars erdoorheen lopende, een net aan het licht gekomen laatmiddeleeuwse ontginnings- of perceelsloot. (Foto: Gemeente Dordrecht, SO/RR/M&A)

Den Haag | Solleveld (Dunea),

Waarnemingen gedaan in het gebied Solleveld (Dunea), Den Haag zijn verwerkt in diverse artikelen (zie Holland's Duinen, een Dunea periodiek over onderzoek in de duinen: www.dunea.nl). Nabij Ter Heide zijn middeleeuwse scherven (7de-15de eeuw) geborgen uit een windkuil. Hierover is een artikel in voorbereiding (Van der Valk en Beekman, in voorb.)

AWN Afdeling 7 Den Haag en Omstreken,
Werkgroep 'sGRAVENhage, L. van der Valk

Duingebied Meijendel (Dunea), Wassenaar

Een aantal jaren geleden zijn in de vlak aan zee gelegen kustduinen noordwestelijk van de boerderij Meijendel 35 scherven en scheefjes van een amfor gevonden, samen met een aantal gecalcineerde menselijke botdelen, helaas in verstoerde context. Feit blijft dat de vondsten vlak bij elkaar lagen en dus een ensemble lijken te vormen. Het vermoeden bestaat dat dit een Romeins crematiegraf is geweest.

Daarmee zou een tracé van de Romeinse weg door de duinen een vast punt gekregen hebben, vlak in de buurt van de Kleine Pan waar in het begin van de 20ste eeuw veel Romeins materiaal werd gevonden

humeuze kleilaag aanwezig met daarin veel jonge brakwaterkokkels. Deze laag is waarschijnlijk afgezet tijdens de St. Elisabethsvloed van 1421, toen via de watergangen zout water de Grote Waard instroomde. Aangezien het water na 1 à 2 jaar weer verzoette, zijn de brakwaterkokkels niet volgroeid en komen ze voor alsof ze in leven zijn, dat wil zeggen in een kolonie waarin vrijwel alle exemplaren gesloten kleppen hebben. In één sloot bestond zelfs de hele opvulling uit deze afdetting, die het gevolg is van de St. Elisabethsvloed. Eén sloot was geheel opgevuld met het zand van het Merwedebed.

De onderlinge afstand tussen de sloten ligt tussen 26,5 en 30 m. De sloten hebben ten opzichte van de top van het komklei-landschap een diepte tussen circa 60 en 80 cm. De slotenvulling waren schoon en leverden geen vondstmateriaal op.

De kavelgrootte van circa 30 x 650 m past, als variatie, in het middeleeuwse standaard verkavelingspatroon. Waarschijnlijk was de initiële verkavelingsbreedte van de percelen circa 90 m. De versmalling van de kavels tot drie percelen van 30 m is mogelijk een reactie op vernattung van het land, waarbij extra ontwaterings-sloten noodzakelijk waren. Een aanwijzing hiervoor is dat alle sloten uit de tijd van de St. Elisabethsvloed watervoerend waren.

Projectie van het gereconstrueerde verkavelings-patroon in relatie tot de ligging van de rivier de Dubbel, zoals deze is weergegeven op de archeologische verwachtingskaart Dordrecht.
(Tekening: Gemeente Dordrecht, SO/RR/M&A)

In de top van komklei uit de Dubbel zijn vijf sloten gevonden met een breedte tussen circa 1,75 en 2,1 m. Vier sloten zijn noordoost-zuidwest georiënteerd en één sloot zuidoost-noordwest. De sloten hebben schuine wanden en een platte bodem. In drie sloten bestond de oudste vulling uit licht bruingrige, siltige klei met detrituslaagjes en zoetwaterschelpen. Deze opvulling is afgezet in de tijd dat de sloten in gebruik waren. Hierop is een donkergris tot zwarte sterk

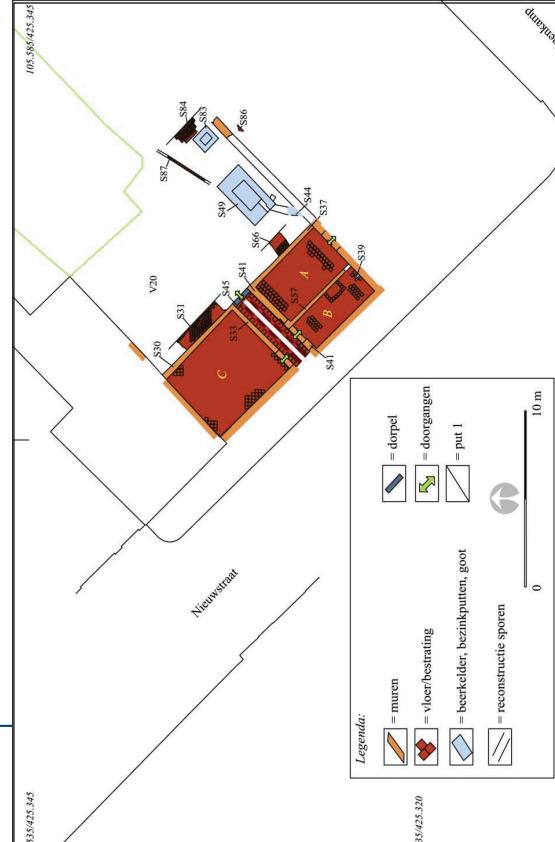
wachting loodrecht georiënteerd te zijn op de rivier de Dubbel. Een vergelijkbaar verkavelingspatroon is tussen 2007 en 2009 door RAAP gevonden in de Alloizen-Bovenpolder. Het gaat hier om gronden ten noorden van de rivier de Dubbel, die vanaf de noordoever zijn ontgonnen. Dit deel van de Grote Waard maakte in eerste instantie deel uit van de Dordtse Waard. Hier werden sloten gevonden met een onderlinge afstand van zowel exact 113 m, als ook rond 40-50 m.

Gemeente Dordrecht,
Jacqueline Hoevenberg en Marc Dorst

Dordrecht | Nieuwstraat 60-62

Het voormalige Sinterklaashuis aan de Nieuwstraat 60-62 wordt omgebouwd en uitgebreid tot film / theater.

Een overzicht van de oudste bebouwingresten van de Latijnse School. (Tekening: Gemeente Dordrecht, SO/RR/M&A)

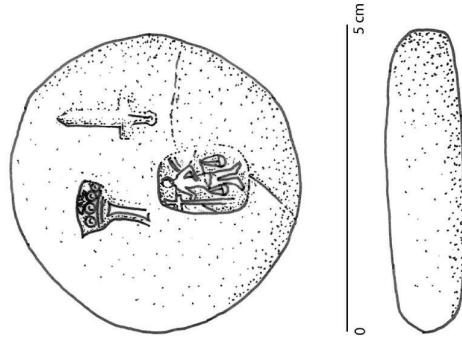
ter 'The Movies' en moet tegen het einde van 2013 haar deuren openen. Uit bureauonderzoek bleek dat het plangebied achtereenvolgens de locatie was van onder andere het middelleeuws Clarissenklooster, de 17de-18de-eeuwse Latijnse School en het 19de-20ste-eeuwse Gymnasium en later de HBS. In verband met behoud van de verwachte archeologische waarden was planaanpassing grotendeels mogelijk. Om te voorkomen dat er bebouwingsresten ongedocumenteerd vernield zouden worden zijn de graafwerkzaamheden die niet meer konden worden aangepast, begeleid. Aanvullend is ook een aantal diepere grondboringen gezet.

Het diepste bodempakket in de boringen is een veenpakket dat dateert van voor de middeleeuwse bewoning. De top van het veen varieert in diepte tussen circa 5 en 6 m onder het huidige maaveld. Op/in het veen is een laag klei aanwezig waarvan de afzettingscontext niet duidelijk is. Vermoedelijk is dit de natuurlijke afzetting, die mogelijk geassocieerd kan worden met de rivier de Thure(drieth). Aan de Kloostertuinzijde van het plangebied kan het gedelegeerde worden als een komafzetting. Aan de Nieuwstraat zelf heeft de afzetting het karakter van een restgeul-/slootvulling. De afzetting is hier dicker en waarschijnlijk door menselijk handelen beïnvloed. Hierop is een ophogingspakket aanwezig uit de 12de - 13de eeuw. Er ligt sprake van een woon- of leeflaag waarvan de top rond 4 m onder N.A.P. ligt. Het pakket strekt zich uit tot ongeveer 13 m achter de Nieuwstraat. Waarschijnlijk was er in deze periode al sprake van bewoning langs het verlengde van wat toen nog de Kauwersnesteghe werd genoemd, de uitvalsweg vanuit de Voorstraat, die vanaf de 14de eeuw in zijn

geheel Nieuwstraat werd genoemd. Hierop is weer een dik pakket ophogingen aanwezig dat is opgebracht tussen circa het begin van de 14de eeuw en het begin van de 16de eeuw.

Aan de Nieuwstraat zijn geen jongere ophogingspakketten aanwezig. Hieruit kan worden opgemaakt dat er zeker vanaf de 16de eeuw sprake is van een volledig - in baksteen - bebouwde zone. Direct achter de 17de-eeuwse bebouwing zijn vermoedelijk wel jongere ophogingen aanwezig. Het bovenste niveau van de bodem op het achterterrein bleek helaas door 20ste-eeuwse bodemingrepen verstoord tot in de 16de-eeuwse ophogingen.

Inpandig zijn muur- en vloerresten gevonden, die op basis van stratigrafie en baksteenformaat te dateren zijn in de periode voor de 17de eeuw. Het gaat om gevelmuren van ten minste één pand dat haaks op de Nieuwstraat gestaan heeft. Het is echter niet duidelijk of dit gebouwd is als deel van het klooster of dat er sprake is van (een) al bestaande pand(en), die later bij het klooster zijn getrokken. Afgezien van enkele hergebruikte bouwmateriaal is er niets gevonden dat met enige zekerheid aan het klooster is toe te schrijven. Over de omvang en indeling van het klooster en het aantal panden dat er deel van heeft uitgemaakt, is vrijwel niets bekend. Het pand dat tot 1910 op de hoek van de Augustijnenkamp en de Nieuwstraat stond, zou het materhuis van het klooster geweest kunnen zijn. Het naastgelegen pand aan de Nieuwstraat 60 zou de refter (eetzaal) kunnen zijn geweest. Op historische kaarten is alleen de

Het Engelse ijkgewicht met drie stempels, daterend uit de regeringsperiode van koning Jacobus I (1603-1625). De onderste is het merkteken van de Plumbers Company; de engel met weegschaal, linksboven de gekroonde I en daarnaast een zwaard als symbool voor de stad Londen.

(Foto: Gemeente Dordrecht, SO/RR/M&A)

kloosterkerk (kapel) globaal aangegeven. Soms wordt deze haaks op de Augustijnenkamp georiënteerd weergegeven; op andere kaarten staat de kloosterkerk parallel aan de Augustijnenkamp. Er is geen kaart uit deze periode bekend die de (meer gedetailleerde) bebouwingsituatie enigszins betrouwbaar weergeeft. De oudste bebouwing in baksteen dateert waarschijnlijk uit de 16de eeuw en heeft vermoedelijk (nok) deel uitgemaakt van het Clarissenklooster. Na de Reformatie in 1572 is deze bebouwing gesloopt en is direct aan de Nieuwstraat een pand gebouwd waarin sinds 1579 de leslokalen van de Latijnse

School gevestigd waren. Johannes en Cornelis de Witte werden in 1635 allebei leerlingen van deze school. Het pand had een centrale gang met aan weerszijden lokalen. Direct langs de achtergevel van de lokalen lag een straatje met een beerkelder, maar het grootste deel van het achterterf was onverhard en onbebouwd. Het is niet duidelijk waarvoor dit terrein gebruikt werd. Mogelijk lagen er (sier)tuinen. De vondsten bestonden onder andere uit keramiek, glaswerk, enkele munten, een speelpenning, een luxe tafelmes met verguld heft, musketkogels, een snorrobot van lood en een Engels ijkgewicht.

Gedurende de 17de en 18de eeuw vinden er slechts kleine aanpassingen plaats. De twee leslokalen aan de kant van de Nieuwstraat hadden plavuizen vloeren. In één van de vloeren was een 16de-eeuwse sprektegel verwerkt. In de twee kwadranten zijn de volgende tekst-fragmenten te lezen: *Die tut [tijf] is cort.. en Wacht u va sonde.* Dit zijn enkele regels van een vers dat gebaseerd is op een Bijbelcitaat, I Cor.7:29.

Op ontbrekende tegels moeten de andere regels hebben gestaan:

**Die tit is cort,
Die doot is snel!
Wees vrij van zonden
En doe zo goed**

Waarschijnlijk heeft de sprektegel oorspronkelijk deel uitgemaakt van een vloer in het klooster en is, als moraliserende zinspreuk voor de leerlingen, hergebruikt in de vloer van de Latijnse School. Pas vanaf het eerste kwart van de 19de eeuw vindt er grootschalige veranderingen plaats. In 1823 wordt het noordelijke leslokaal aan de achterzijde uitgebred.

De 16de-eeuwse sprektegel in de 17de-eeuwse plavuizenvloer van de Latijnse School en in detail.
(Foto: Gemeente Dordrecht, SO/RR/M&A)

Een tweede uitbreiding volgt in 1853, toen de school Gymnasium werd. Bij deze uitbreiding wordt het gehele erf achter het noordelijke leslokaal volgebouwd. Vermoedelijk worden dan ook de gehele 17de-eeuwse bebouwing en de leslokalen van de Latijnse School tot op het vloerniveau afgebroken en opnieuw opgebouwd. De centrale gang wordt hierbij verbreed en waarschijnlijk wordt ook de beerkelder op het achterterf geleegd en weer in gebruik genomen. In de beerkelder zijn hoofdzakelijk vondsten uit de 19de eeuw gevonden, waaronder een grafsteenhouder, iuvena tandenborstels, een houten reliëf, voorstellende een mannenhoofd, knopen van hout en schelp en enkele lakzegelfragmenten. Of de voorwerpen ook zijn toe te schrijven aan de

aanwezige kost kinderen of de bewoners van de rectorschaping is niet met zekerheid te zeggen. Alle vondsten zijn gevonden op de plek waar de vermoedelijke afvoergoot uit de rectorschaping in de beerkelder uitkomt. De beerkelder werd voor het laatst gebruikt in de 20ste eeuw.

Een in profiel gesneden mannenhoofd, gemaakt van een 3 mm dik plaatje hout, 8 cm hoog en 4,5 cm breed. Door ingekerfde lijnen zijn de kaaklijn, oor, oog, wenkbrauw, neus, mond en snor weergegeven.
Vermoedelijk 19de-eeuws.
(Foto: Gemeente Dordrecht, SO/RR/M&A)

In 1865 wordt er een tweede vleugel met leslokalen bijgebouwd, zodat vanaf dat moment vrijwel het gehele achterterf bebouwd was.

**Gemeente Dordrecht,
Jacqueline Hoevenberg en Marc Dorst**